

**ЗДРУЖЕНИЕ НА АГРОЕКОНОМИСТИТЕ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СКОПСКИ САЕМ а.д. - Скопје
ГТЗ - Агропромоција - Скопје**

**ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ НА АГРОКОМПЛЕКСОТ-ПРИДОНЕС ЗА
ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА**

Скопје, 09.VI 2004

СОДРЖИНА

- Анакиев Б., Сековска Благница: ОДРАЗ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И
ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ ВРЗ АГРОКОМПЛЕКСОТ ВО
НЕГОВОТО ПРИБЛИЖУВАЊЕ КОН ЕВРОПСКАТА УНИЈА
- Јакимовски Ј.: ОБЛИКУВАЊЕ И ОДРЖУВАЊЕ НА
РУРАЛНИОТ РАЗВОЈ
- Поповска Моника, Гошева Лидија, Габрова Љубинка: ПРОЦЕСОТ ПРЕД И
ПОСЛЕ ПРИСТАПУВАЊЕ ВО Е.У. И ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ
АГРОКОМПЛЕКСОТ И РУРАЛНИОТ РАЗВОЈ
- Благоевска Треневска Калпа, Јосиповски С.: СПЕЦИФИЧНОСТИ НА
АГРОКОМПЛЕКСОТ ВО ПРЕМИН КОН ЕКОНОМИЈА
БАЗИРАНА НА ЗНАЕЊА (KNOWLEDGE BASED ECONOMY - КВЕ)
- Дојчиновски Т., Петковски Д., Петковска Катерина: ЕКОНОМСКАТА
ПОЛИТИКА ВО ФУНКЦИЈА НА РАЗВОЈ НА
АГРОКОМПЛЕКСОТ ВО Р.М.
- Галеви Т.: ОДРЖЛИВО (ОРГАНСКО) ЗЕМЈОДЕЛСТВО ВО Е.У.
- Зарезанкова - Попевска Марија: МАЛИТЕ И СРЕДНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА
ПРЕДИЗВИК И ШАНСА ЗА РАЗВОЈ НА МАКЕДОНСКИОТ
АГРОКОМПЛЕКС
- Аждерски Ј., Горѓевски Г.: ЗАДРУГИТЕ И ОДРЖЛИВИОТ ЧОВЕКОВ
РАЗВОЈ
- Филиповски К., Пешевски М., Стојаноска Снежана: РЕЕТАБЛИРАЊЕ И
ПРИЛАГОДУВАЊЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ТУТУН ВО
Р.М. КОН ЕВРОПСКО ИНТЕГРИРАЊЕ
- Лазаревска Станислава: АКТУЕЛНИ ТРЕНДОВИ ВО ЗЕМЈОДЕЛСКАТА
ЕНТОМОЛОГИЈА ВО РАМКИТЕ НА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ
- Треневски В.: СО БИОСТИМУЛАТОРИ ПОБРЗО ДО
ОДРЖЛИВО ЗЕМЈОДЕЛСТВО
- Зиберовски Ј.: УЛОГАТА НА МИКРООРГАНИЗМИТЕ ВО
ОДРЖЛИВОСТА НА ЕКОСИСТЕМОТ
- Чукалнев О., Иљовски Н., Танасковиќ В.: ОДРЖЛИВО
ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ВОДИТЕ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО
- Зиберовски Ј.: ПРИДОНЕСОТ НА ПЕЧУРКАРСТВОТО ВО
ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО
- Мишески Т.: РАЗВОЈ НА ТУТУНОПРОИЗВОДСТВОТО ВО
Р. МАКЕДОНИЈА, СОГЛАСНО ИНТЕНЦИИТЕ НА Е.У.
- Трипуновски М.: СОСТОЈБАТА ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И
ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА

„РАЗВОЈ НА ТУТУНОПРОИЗВОДСТВОТО ВО Р. МАКЕДОНИЈА, СОГЛАСНО ИНТЕНЦИИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА"

Д-р Трајко Мицески, E-mail: Miceski_T@hotmail.com
Институту за тутун-Прилеп

ВОВЕД

Глобалниот стратешки развој на тутунската дејност од една страна и стратешката политиката насочена кон тутунот на Европската Унија од друга страна, нас како тутунска земја и апликант за членство во ЕУ, не обврзува активно да се вклучиме и да ги следиме тие процеси.

Впрочем, тутунопроизводството како високатрудоинтензивна дејност, која е со големо економско и социјално значење, денес е соочено со голема антипропаганда, па затоа се налага потребата од посебен пристап кон него и неговиот развој. При тоа, мораат да се имаат во предвид и иницијативите на Советот на Европа, за постепено пренасочување на производството на тутун на други култури, како и формирање на посебни пристапи за зачувување на животната средина.

Целта на на овој труд е да се осознаат состојбите и интенциите за тутунопроизводството во ЕУ и врз основа на нив да се иницираат активности за насочување на развојот на тутунопроизводството кај нас.

ИЗВОР НА ПОДАТОЦИ И МЕТОД НА РАБОТА

Комплексност на оваа проблематика ја наложи потребата од користење на соодветни податоци објавени од Државниот завод за статистика на Република Македонија, потоа податоци објавени од списанијата: Tobacco journal, international и Year book, statistics-adresses-brands, & Tobacco, World Markets and Trade, и COUNCIL REGULATION fixing the premium and guarantee thresholds for leaf tobacco by variety group and Member state, како и користење на поширока литература.

Во обработката на податоците се користени аналитичкиот, математичко-статистичкиот и компаративниот метод.

ПРОИЗВОДСТВО И ПРОИЗВОДСТВЕНИ ТРЕНДОВИ НА ТУТУНОТ ВО СВЕТОТ И Р.МАКЕДОНИЈА

Тутунот е една од културите кој се употребува секаде на земијаната топка, па затоа и неговото производство е застапено во околу 120 земји¹.

За неговата широка распространетост, често се истакнува дека основна улога имаат природните фактори. Иако таа констатација е точна, сепак за неговиот произведен квантитет, квалитет и динамика, најголемо влијание има човекот, кој успева на умешен начин да ги користи сите можни фактори кои му се на располагање.

Табела 1

Производство на тутун во светот и Р.Македонија 1982-2001 год.
Tobacco production in the world and in republic Macedonia

	Години Years	Површини под тушун во ха Areas under tobacco, ha		Производство на тушун во тони Tobacco production, in tons		Просечен принос кг/ха Average yield kg/ha	
		Свет World	Македонија Macedonia	Свет World	Македонија Macedonia	Свет World	Македонија Macedonia
1	1982	4,533,000	26,984	6,890,000	34,000	1,520	1,260
2	1983	4,167,000	27,096	5,990,000	22,490	1,437	830
3	1984	4,099,000	25,923	6,480,000	30,719	1,581	1,185
4	1985	4,109,000	28,505	6,590,000	30,728	1,604	1,078
5	1986	4,321,000	30,216	6,050,000	35,020	1,400	1,159
6	1987	4,302,000	25,465	6,214,000	28,648	1,444	1,125
7	1988	4,329,000	18,534	6,221,000	22,259	1,437	1,201
8	1989	4,989,000	24,456	7,137,000	27,537	1,431	1,126
9	1990	4,612,000	20,825	7,076,000	16,452	1,534	790
10	1991	5,031,000	18,324	7,607,000	25,195	1,512	1,375
11	1992	5,408,000	22,497	8,340,000	26,502	1,542	1,178
12	1993	5,355,000	21,373	8,306,000	24,002	1,551	1,123
13	1994	4,152,000	14,864	6,392,000	18,862	1,539	1,269
14	1995	4,170,000	10,891	6,355,000	15,683	1,524	1,440
15	1996	4,544,000	11,738	7,175,000	15,412	1,579	1,313
16	1997	4,894,000	19,296	7,975,000	25,308	1,630	1,312
17	1998	4,158,000	25,001	5,849,000	32,746	1,406	1,309
18	1999	4,230,000	24,696	5,924,000	29,368	1,401	1,189
19	2000	4,125,000	22,785	5,883,000	22,175	1,426	973
20	2001	4,218,000	20,074	5,679,000	23,217	1,346	1,157
Просек Average		4.488.950	21.960	6.706.650	25.316	1.492	1.170

Извор:Податоците за светското производство на тутун за годините од 1982 до 1990 користен е Статистички годишник Југославије, 1978, 1979, 1986-1991. За годините од 1991 до 1997 користен е „Tobacco journal, international 5/97 и Year book, statistics-addresses-brands, p.140. & Tobacco: World Markets and Trade, december, 2001 а податоците за производството на тутун во Р.Македонија се користени од статистичките годишници на Р.Македонија 1993-2001 година.

¹ Податоците говорат дека тутунот се произведува во над 120 земји во светот, <http://www.tobacco.com>. ; <http://www.tobaccojournal.com>. ; <http://www.fao.org>.

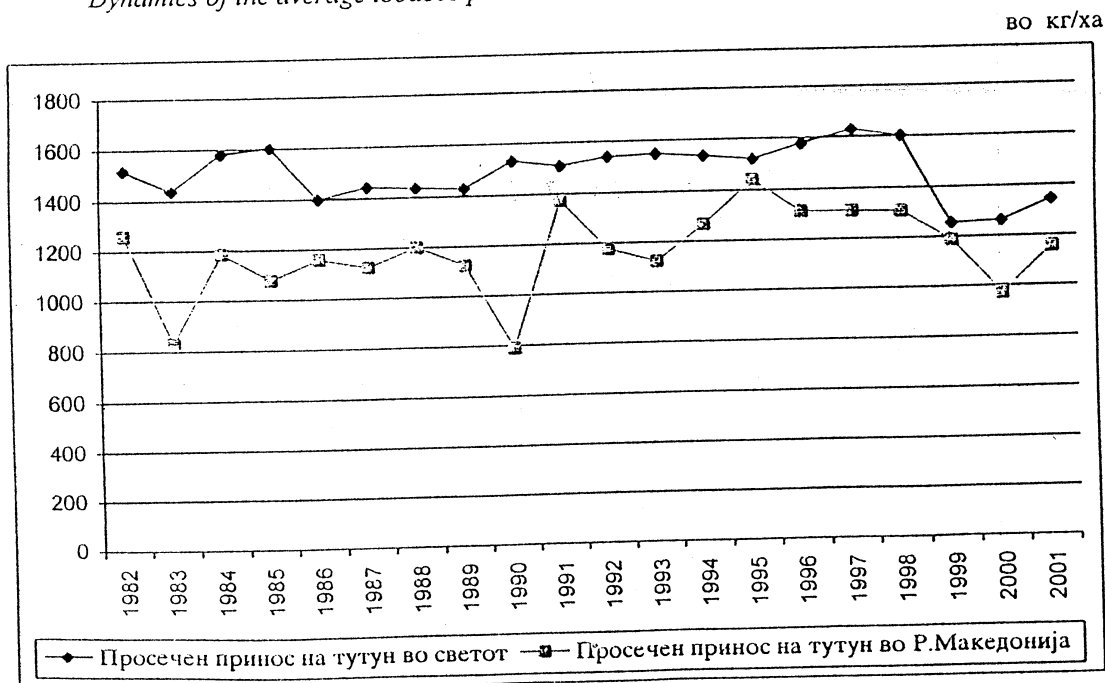
Ретроспективниот осврт говори дека динамиката на годишното производство на тутун во последните 20 години, во светот е со порамномерен тренд отколку кај нас, како во односот со засадените површини под тутун така и во однос на самото годишно производство. Производствените трендови кај нас покажуваат големи осцилации. Исто така во светското производство на тутун се забележува повисок просечен годишен принос по единица површина, кој во светот изнесува околу 1.492 кг/ха, а во нашата земја околу 1.170 кг/ха. Тоа покажува дека нашата земја заостанува за околу 22 % во однос на просечното светското производство за последните 20 години (1982-2001 год.).

Од табелата 1. јасно се забележува дека меѓу произведениот тутун и засадените површините, во последните 20 години (1982-2001 год.) постои многу јака корелациона врска, чии коефициент на корелација изнесува 0,9, а додека во Р. Македонија, тој коефициент е послаб и изнесува (0,8).

Поконкретно кажано во Република Македонија трендовите на произведениот тутун засадените површини под тутун, скоро секоја година осцилираат, при што се забележува и драстично падови или скокови на годишните приноси на тутун по единица површина, што не е таков случајот со светските трендови. Тоа појасно е прикажано во графиконот 1.

Графикон 1

Динамика на просечно производство на тутун во светот и Р. Македонија (1982-2001)
Dynamics of the average tobacco production in the world and in R. Macedonia

Имајќи ги предвид годишните просечни приноси на тутун по единица површина (Табела 1) може да се извлечат следниве заклучоци:

1. просечниот принос на тутун во светот, за последните 20 години (1982-2001), изнесува 1.492 кг/ха, а во истиот период во Р.Македонија изнесува 1.170 кг/ха, што претставува заостанување за 22 % во однос на светот.

2. најнискиот годишен принос на тутун во светот, во анализираниот период (1982-2001), изнесува 1.346 кг/ха, што е понизок за 9,8 % од просечниот принос (1.492 кг/ха), а во Р. Македонија најнискиот годишен принос изнесува 790 кг/ха, што е понизок за 32,5 %, од просечен принос на Р.Македонија (1.170 кг/ха).

3. највисокиот годишен принос на тутун во светот, во анализираниот период (1982-2001), изнесува 1.630 кг/ха, што е повисок за 9,2 % од просечниот принос (1.492 кг/ха), а во Р. Македонија изнесува 1,440 кг/ха, што е за 23,1%, повисок од просечен принос на Р.Македонија (1.170 кг/ха).

4. амплитудата помеѓу највисокиот (1.630 кг/ха) и најнискиот (1.346 кг/ха) годишен светски принос во анализираниот период, изнесува 284 кг/ха, а додека амплитудата помеѓу највисокиот (1.440 кг/ха) и најнискиот (790 кг/ха) годишен принос во Р.Македонија во истиот период изнесува 650 кг/ха.

5. Коефициентот на варијацијата (релативниот износ на отстапувањето) на годишните приноси на тутун во светот во испитуваниот период (1982-2001 г.) изнесува 5,35, а во Р. Македонија изнесува 13,98.

Овие коефициенти покажуваат дека светските приноси се постабилни и може да се рече изедначени без некои посебни варирања, додека пак приносите во Р. Македонија се нестабилни и се изложени на варирања.

Во овој поглед, сметаме дека, покрај големото влијание што го имаат природните, економските и општествените појави, значајно влијание има менаџментот со целокупните ангажирани ресурси во сите производствени процеси на тутунот.

Производството на тутун во светот претежно е фармерско и се одвива во сферата на индивидуалниот приватен сектор.

Производството на ориенталските тутуни претежно се одвива на ситни парцели од страна на индивидуални тутунопроизводители, или во мини фарми со просечна површина од 1,5 хектари по фармер. Додека производството на крупнолисни тутуни се изведува на парцели со големина од 5 па до 100 и повеќе хектари, што е карактеристично за САД, Зимбабве, Малави и др.

Без разлика каде се произведува тутунот, факт е дека тој има големо социоекономското значење за многу домаќинства, а истовремено и еколошко значење, бидејќи испитувањата покажуваат дека производството често и по правило е застапено во пасивни и понеразвиени региони и реони на земјите производители, каде стапката на невработеност на населението е доста голема. Тоа е особено карактеристично и кај нас.

АКТУЕЛНИ СОСТОЈБИ НА ТУТУНОПРОИЗВОДСТВОТО ВО СВЕТОТ И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Глобалниот стратешки развој на тутунската дејност од една страна и стратешката политиката насочена кон тутунот во ЕУ (Европската Унија) од друга страна, нас како земја апликант за членство во ЕУ и учесник во глобалниот светски пазар на тутунот, не обврзува активно да се вклучиме во тие процеси и со особено внимание да ги следиме интенциите на ЕУ.

Самиот факт што тутунопроизводството е високатрудоинтензивна дејност, која ангажира голема работна рака и е со големо економско и социјално значење, и кое денес е соочено со голема антипропаганда, ја наметнува потребата од посебен пристап кон него и неговиот развој. Во тој поглед мораат да се имаат во предвид и иницијативите на Советот на Европа, за постепено „пренасочување на производството на тутун на други култури“¹.

Поконкретно изнесено, иако економскиот и социјалниот аспект, денес, никој не го негира, сепак, сè позачестените антипушачки пропаганди и сè поголемата гласност за штетните ефекти на тутунскиот чад (пушењето) врз здравјето на луѓето од страна на здравствени кругови, како и ризикот од загадувањето на водите со истекувањето на азотот од користените ѓубриња, (потенцирано од страна на еколошки друштва), не обврзува преку научно-истражувачки проекти без занемарување на економскиот и социјалниот аспект, да се вклучиме во подигнувањето на јавната свест за постепено пренасочување на производството на тутун кон квалитетни сорти на тутун (прифатени од ЕУ) и кон други култури (претходно верифицирани од соодветни научно-истражувачки и државни институции).

¹ COUNCIL REGULATION fixing the premium and guarantee thresholds for leaf tobacco by variety group and Member state for the 2002, 2003 and 2004 harvests and amending Regulation (EEC) No 2075/92, Brussels, 21.11.2001 COM (2001) 684 final 2001/0276 (CNS).

АГРАРНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА, СО ПОСЕБЕН ОСВРТ КОН ТУТУНОПРОИЗВОДСВОТО

Агрокомплексот игра посебна улога во ЕУ. Може да се рече дека со самите почетоци на функционирањето на европската интеграција е воспоставена заедничка аграрна политика, која постепено се усовршуваше, како во областа на производството, така и во областа на пазарот, при што, денес, заедничката политика со агрокомплексот на ЕУ, главно ги опфаќа политиките во следниве области:

1. пазарна политика и политика на цени;
2. структурна-регионално (рурална) политика;
3. агро-еколошка политика;
4. социјална политика во земјоделството, и
5. истражување, едукација (обука) и давање совети во областа на земјоделството.

Покрај тоа што во ЕУ, функционира заедничка аграрна политика, сепак, може да се каже дека пазарната политика и политиката на цени ицело се во рамките на ЕУ, а руралната и агроеколошката политика е во националните економии и е подржана со заедничка регулатива и соодветна помош од страна на Унијата. Додека пак социјалната политика, истражувањата, едукацијата и давањето на соодветни совети од областа на земјоделството, се во компетенција на националните економии.

Заради просторот во овој труд, накратко ќе се осврнеме, врз некои сегменти на организацијата на пазарот на тутун и политиката на цени во ЕУ.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ПАЗАРОТ И ПОЛИТИКАТА НА ЦЕНИ НА ТУТУНОТ ВО ЕУ

Пазарот на тутун е дел, односно е во рамките на заедничката трговска организација - СМО². Преку оваа организација, всушност се регулира системот на цени, помошта во процесот на производството и пласманот, складирањето, стабилноста на увозот и извозот и заштитата на определените производи од конкуренцијата.

Што се однесува до цените на суровиот тутун може да се констатира дека тие се разликуваат во зависност од сортата, вредноста на произведената

² Common organization of the market

(обработена и преработена) стока за која се користи сортата и од концентрацијата на понудата на финалниот производ (разните видови на цигари и пури).

Организацијата на заедничкиот пазар на тутун, во овој период, ја чинат следниве компоненти:

- системот на премии;
- системот на производни ограничувања;
- системот на мерки за постепено пренасочување на производството на тутун преку помошта на формираниот Тутунски фонд на заедницата;
- трговски режим.

СИСТЕМОТ НА ПРЕМИИ НА ТУТУНОТ

Бидејќи бројноста на тутунските сорти кои се во производство во ЕУ е голема (околу 34) истите се класифицирани во 8 групи.

За секоја група на сорти се одредува поединечна премија. Премиите се движаат од 2,146 до 4,129 евра/кг. Исто така се доделува и дополнителни премии од 0,41 до 0,88 евра/кг за некои тутунски сорти во некои земји-членки (што се гледа од наредните табели).

Табела 2

Премии на тутунот во лист за бербите 2002,2003 и 2004 година
Premiums for leaf tobacco from the 2003 and 2004 harvest (tonnes)

Премии Premiums	I Светла Вирџинија Flue- cured	II Светли тутуни Берлеј Light air cured	III Тутуни сушени на сенка Dark air cured	IV Тутуни сушени на оган Fire cured	V Тутуни сушени на сонце Sun cured	Други Other		
						Ситнолистни Small-leaf VI Basmas	Ориенталски oriental VII Katerini	тутуни varieties VIII Kaba Koulak
EUR/kg	2,98062	2,38423	2,38423	2,621199	2,14581	4,12957	3,50395	2,50377

Извор: COUNCIL REGULATION fixing the premium and guarantee thresholds for leaf tobacco by variety group and Member state for the 2002, 2003 and 2004 harvests and amending Regulation (EEC) No 2075/92, Brussels, 21.11.2001 COM (2001) 684 final 2001/0276 (CNS).

Табела 3

Дополнителни износи
Supplementary amounts

Разновдности Varieties	Евра/кг EUR/kg
Бедчер Геудертајмер, Перг, Корсо Badischer Geudertheimer, Pereg, Korso	0,5509
Бедчер Берлеј Е и неговите хибриди Badishcher Burley E and its hybrids	0,8822
Виргин Д и неговите хибриди, Вирџинија и неговите хибриди Virgin D and its hybrids, Virginia and its hybrids	0,5039
Парагвај и неговите хибриди, Драгон вистински и неговите хибриди, Филипин, Пеит, Грамонт, Сејмос, Апелтер Paraguay and its hybrids, Dragon vert and its hybrids, Philippin, Peit Grammont (Flobecq), Semois, Appelterre	0,4112

Извор: COUNCIL REGULATION fixing the premium and guarantee thresholds for leaf tobacco by variety group and Member state for the 2002, 2003 and 2004 harvests and amending Regulation (EEC) No 2075/92. Brussels, 21.11.2001 COM (2001) 684 final 2001/0276 (CNS).

Во просек премијата изнеува 2.9 EUR/kg, односно 2.900 EUR/t, што одговара на 7.800 EUR/ha.

Со цел да се обезбеди подобар квалитет во производството и обработката на тутунот, од 1999 година премијата која им се исплаќа на производителите се состои од фиксен и варијабилен дел. Всушност 30 % до 40 % од премијата се доделува во зависност од квалитетот на тутунот.

Висината на премијата се намалува сукцесивно за 0,5 % годишно (берба 1993 год.), 1 % (берби 1994-1998 година) 2 % (берби 1999-2002 година) и 3 % (берба 2003 год.), чии средства се насочуваат во Тутунскиот фонд, од каде пак се користат за одредена специфична помош на одредени групи на производители, што претставува еден вид помош (додаток) за финансирање на нивните активности заради подобрување на квалитетот, заштитата на околината и стратегискиот менаџмент.

СИСТЕМ НА ПРОИЗВОДНИ ОГРАНИЧУВАЊА, ПРОИЗВОДНИ КВОТИ И ПРОИЗВОДНА ОРИЕНТАЦИЈА

Заради ограничување на понудата на тутунот, а со тоа и насочување на производството на тутун на оние сорти тутун кои го потврдиле својот пласман преку нивната побарувачка, како и заради поголема контрола на пазарот на тутун, ЕУ има утврдено квоти по пооделни сорти на тутун, за кои се гарантира откупот по определено ниво. Тоа се гледа од наредните табели за реколтите 2002-2004 година.

Табела 4

Гарантирани прагови за реколтата 2002 година
Guarantee thresholds for the 2002 harvest (tonnes)

Држави - членки на ЕУ Member State	I Светла Виршин Flue- cured	II Светлит утуни Берлеј Light air cured	III Тутуни сушени на сенка Dark air cured	IV Тутуни сушени на оган Fire cured	V Тутуни сушени на сонце Sun cured	Други Other			Вкупно Total
						Ситнолисни Small-leaf VI Basmas	Ориенталски oriental VII Katerini	тутуни varieties VIII Kaba Koulak	
Италија Italy	49.002	49.436	16.256	6.255	9.157		498		130.604
Грција Greece	35.781	12.276			7.192	27.114	24.014	16.696	123.073
Шпанија Spain	29.472	5.748	6.622	30					41.872
Португалија Portugal	4.981	1.066							6.047
Франција France	10.650	9.602	5.359						25.611
Германија Germany	4.800	2.683	3.868						11.351
Белгија Белгиум	0	154	1.455						1.609
Австрија Аустрија	30	442	99						571
Вкупно Total	134.716	81.407	33.659	6.285	16.349	27.114	24.512	16.696	340.738

Извор: COUNCIL REGULATION fixing the premium and guarantee thresholds for leaf tobacco by variety group and Member state for the 2002, 2003 and 2004 harvests and amending Regulation (EEC) No 2075/92, Brussels, 21.11.2001 COM (2001) 684 final 2001/0276 (CNS).

Табела 5

Гарантирани прагови за реколтата 2003 и 2004 година
Guarantee thresholds for the 2003 and 2004 harvest (tonnes)

Држави - членки на ЕУ Member State	I Светла Виршин Flue- cured	II Светлит утуни Берлеј Light air cured	III Тутуни сушени на сенка Dark air cured	IV Тутуни сушени на оган Fire cured	V Тутуни сушени на сонце Sun cured	Други Other			Вкупно Total
						Ситнолисни VI Basmas	Ориенталски VII Katerini	тутуни VIII Kaba Koulak	
Италија Italy	48.263	47.689	15.682	6.255	8.833		498		127.220
Грција Greece	35.542	11.842			6.938	27.114	24.014	16.696	121.846
Шпанија Spain	29.028	5.5545	6.388	30					40.991
Португалија Portugal	4.634	1.074							5.708
Франција France	10.490	9.262	5.170						24.922
Германија Germany	4.728	2.588	3.731						11.047
Белгија Белгиум		149	1.404						1.553
Австрија Аустрија	29	426	96						551
Вкупно Total	132.686	78.529	32.471	6.285	15.771	27.114	24.512	16.696	334.064

Извор: COUNCIL REGULATION fixing the premium and guarantee thresholds for leaf tobacco by variety group and Member state for the 2002, 2003 and 2004 harvests and amending Regulation (EEC) No 2075/92, Brussels, 21.11.2001 COM (2001) 684 final 2001/0276 (CNS).

Надминувањето на однапред утврдените квоти, немаат третман на поддршка и произведените количини над утврдените квоти не може да се реализира по гарантираните цени.

СИСТЕМОТ НА МЕРКИ ЗА РЕГУЛИРАЊЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ТУТУН НА ЗЕМЈИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ НА ТУТУН-ЧЛЕНКИ НА ЕУ

Европската Унија, следејќи ги состојбите на глобалната светска политика од областа на тутунот од една страна, како и нејзиното постепено проширување со нови членки (производители на тутун) од друга страна, презема систем на мерки за постепено пренасочување на производството на тутун со други соодветни култури.

Системот на мерки за оваа цел е добро концептиран, без поголеми потреси на економски и социјалн план на тутунопроизводителите, туку со големо внимание и широк поглед за ненарушување на традиционалните односи воспоставени во тој сектор, незагрозување на социјалниот мир и ненамалување на домашниот буџет, но со внимателно предупредување дека самото време налага тутунопроизводителите да размислуваат за постепено пренасочување на својот произведен труд и кон други култури, кои на сличен начин ги задоволуваат социјалните и економските интереси на тутунопроизводителите.

Во овој поглед гарантираните прагови по сорти на тутун за земјите членки во ЕУ почнувајќи од 1999 година па наваму благо се намалуваат. Така од 348.508 тони суров тутун во лист во 1999 година, се намалуваат до 334.064 тони во 2004 година, или во проценти нивното намалување за последниве 5 години (2004год./1999 год.) изнесува околу 4,15 %. Додека пак намалувањето на квотите (340.738 тони) од 2003 год. во 2004 година (334.064 тони), изнесува околу 2 %.

Исто така, ЕУ води сметка и за земјите-производители на тутун, кои ќе и се придружат (односно и се придружуваат), па за нив, согласно извештајот на Комисијата на ЕУ задолжена за ова проблематика во 2002 година им се доделени вкупно 52.353 тони -гарантирани прагови, од кои на Полска 37.933 тони, на Унгарија 12.355 тони, Словачка 1.715 тони и на Кипар 350 тони.

Во регулативата за оваа проблематика се истакнува дека во секоја земја членка, количините на гарантираните праг можат да се пренесуваат од една сорта на друга. Ваквата регулатива дава можности за производна ориентација кон оние сорти на тутун кои имаат поголема побарувачка на пазарот.

Тутунопроизводителите кои доброволно ќе одлучат да го напуштат овој сектор, можат да и ги продаваат своите квоти на ЕУ преку Buy-back програмата³. Соодветно на тоа, се редуцираат и националните гарантирани прагови.

СИСТЕМОТ НА МЕРКИ ЗА ПОСТЕПЕНО ПРЕНАСОЧУВАЊЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ТУТУН СО ПОМОШ НА ТУТУНСКИ ФОНД НА ЗАЕДНИЦАТА

Комисијата на ЕУ имајќи го предвид стратешкиот развој на ЕУ во тутунската област, а со тоа и економските, социјалните и еколошките консеквенци, овозможи формирање на Тутунски фонд.

Овој фонд до 2002 година се користеше за финансирање на агрикултурни истражувања на тутунски сорти и производни методи, како и развивање на широка информативна активност за подигнување на јавната свест во врска со штетните ефекти од пушењето.

Додека пак од 2003 година, улогата на Тутунскиот фонд се прошири и претрпи некои измени како на пример проширување на истражувачките агрономски и агроекономски активности и кон развивање на производство на други култури или стопански активности кои генерираат економски ефекти и социјални подобности. Тоа значи дека во реоните каде се произведува тутун се препорачува да се развијат специфични иницијативи, кои ќе им овозможат тутунопроизводителите да се префрлат од тутунот на други култури и стопански активности, кои ќе овозможат вработеност и остварување на соодветен приход.

Во овој поглед Комисијата на ЕУ препорачува да се зголеми одвојувањето за финансирање на Тутунскиот фонд на 3 % , со цел да се зајакнат буџетските средства достапни за финансирање на информативните мерки околу штетните ефекти од користењето на тутунот и иницијативите за пренасочување на производството. Всушност пренасочувањето на производството е нов приоритет и може да се имплементира во национални рамки, како дел од специфичните мерки за пренасока и може да се синергизира со buy-back програмата за квоти. Така за бербата 2004 година ако се оцени дека е неопходно поголемо одвојување за Фондот, тогаш тоа би можело да се зголеми и до 5 %, врз база на извештај и предлог на Комисијата.

³ Buy-back програма - програмата за реоткуп на квоти, односно повторно купување на стока што еднаш веќе била продадена или му припаѓала на друг.

Тутунскиот фонд ќе финансира дејства во следниве области:

-зголемување на јавната свест за штетните ефекти од сите начини на употреба на тутунот, преску информирање и едукација и преку поддршка за собирање на податоци за водење на епидемиолошки студии за никотизмот во Заедницата, како и студија за превенирање на никотизмот;

-преземање на специфични мерки за помагање на тутунопроизводителите за пренасочување кон производство на други култури и стопански активности кои креираат вработување и проучување на можностите такви иницијативи и активности да развијаат самите тутунопроизводители;

- развивање на поголема контрола со цел да се овозможи производство на квалитетни и прифатени сорти на тутун, посебно отпорни кон болести и штетници и кои по начинот на производство ќе бидат еколошко подобни, со помали штетни влијанија врз здравјето на луѓето и прифатени од пушачите.

Сигурно дека Комисијата во ЕУ, задолжена за ова проблематика, работи врз содржината на активностите за најефикасно делување на Тутунскиот фонд, како и на можностите и оправданоста за негово расформирање односно трансформирање во друг вид на тело или орган кој доколку има оправданост за поголема негова ефикасност и ефективност.

ИМПЛЕМЕНТИРАЊЕ НА СОЗНАНИЈАТА ЗА СТРАТЕШКИОТ РАЗВОЈ НА ТУТУНОПРОИЗВОДСТВОТО ОД ЕУ, ВО НАШИТЕ ИСТРАЖУВАЧКИ И АПЛИКАТИВНИ АКТИВНОСТИ

Општ е заклучокот дека тутунот како земјоделско и индустриско растение, кој заедно со кафето и алкохолот спаѓаат во групата т.н. секојдневни куќни дроги⁴, бара посебни истражувачки активности, за концептирање на неговиот стратешки развој.

Во тој поглед се препорачува да се земат предвид природните, економските, социјалните и еколошките аспекти и консеквенции, а истовремено да се развијат мултидисциплинарни истражувања за поттикнување на претпримничките активности засновани на специфични идеи кои ќе им овозможат на тутунопроизводителите да ја прошираат својата активност на производство и на други културни или други стопански производни или услужни активности.

⁴ Bruno Bisio, „PSICHE E DROGA“, Bulzoni, Editore, Roma, 1976, p. 285

Во таквите истражувања неопходно е на погоден начин да се потенцираат штетните ефекти по здравјето на луѓето предизвикани од пушењето, како и побудување на интерес за развивање на поголема контрола на производството на тутун со цел да се овозможи производство на квалитетни и прифатени сорти на тутун, посебно отпорни кон болести и штетници и кои по начинот на производство ќе бидат еколошко подобни, а со својот квалитет повеќе прифатени од пушачите со помали штетни влијанија врз здравјето на луѓето.

Во тој поглед, нашите активности треба да ги насочиме кон:

1. подобрување на производството на тутун во поглед на зголемување на приносот по единица површина, а особено во поглед на подигнување на квалитетот на многу повисоко ниво.

2. користење на придобивките на техничко-технолошкиот развој поголемо користење на средства и механизација кои во голема мера го заменуваат физички вложениот труд и го намалуваат времето ^{на} производствените операции и процеси;

3. гарантирање на сигурност во пласманот на производството на тутун, согласно критериумите за квалитет, барани од купувачите;

4. обезбедување на стабилни приходи и стандардни услови на живеење на фармерите преку осовременување на производството на тутун;

5. интегрирање на економските и еколошките цели, што би се овозможило од една страна зголемување на приходот, а од друга страна зачувување на животната средина;

6. преземање на претприемнички активности за проширување на основната дејност и развивање на можности за создавање на алтернативни (комбинирани) приходи, преку проширување на производството на тутун и со други дополнителни производи или услуги.

7. внимателно пласирање на информации за зголемување на јавната свест за штетните ефекти од сите начини на употреба на тутунот, преку организирање на научни и стручни дебати;

8. развивање на свест за улогата и значењето на менаџментот како наука, која овозможува градење на менаџерите-лидерите со знаења за правилно водење на луѓето и управување со целокупните процеси на производството на тутун;

9. имплементирање на системите за управување со квалитетот и системи за управувањето со животната средина, во тутунските организациони субјекти;

10. создавање на можности за поголема вработеност, особено преку развивање на фармерско производство и други видови на мали претпријатија.

ЗАКЛУЧОК

Развојот на тутунопроизводството во нашата земја, мора да се усогласува согласно современиот светски развој, а особено со интенциите од страна на Европската Унија, за оваа дејност.

Тоа е потреба бидејќи динамиката на годишното производство на тутун во последниве 20 години, во светот е со порамномерен тренд отколку кај нас, како во односот со засадените површини под тутун така и во самото годишно производство. Производствените трендови кај нас покажуваат големи осцилации. Исто така во светското производство на тутун се забележува повисок просечен годишен принос по единица површина. Просечниот принос на тутун по хектар во последниве 20-тина години (1982-2001 година) во светот изнесува околу 1.492 кг/ха, а во нашата земја околу 1.170 кг/ха

Денес во Европската Унија се преземаат посебни мерки за одржливиот развој на производството на тутун, со посебна грижа за квалитетот на тутунската суровина, заштита на околината и воспоставување на посебни мерки за отстранување на загадувањата.

ЛИТЕРАТУРА

1. Анакиев д-р Борис „Тутунопроизводството во социјалистичкиот земјоделски организации во прилепскиот реон и изнајдување рационални организации на истото” Прилеп, 1973.

2. Блажески д-р Борис, Странски капитал во развојот на Република Македонија”, Скопје, 1999

3. Ikonovovski dr Atanas, Duvan u svetskoj i jugoslovenskoj privredi, Beograd, 1970

4. Commission of the european communities, COUNCIL REGULATION fixing the premium and guarantee thresholds for leaf tobacco by variety group and Member state for the 2002, 2003 and 2004 harvests and amending Regulation (EEC) No 2075/92, Brussels, 21.11.2001 COM (2001) 684 final 2001/0276 (CNS).

5. Јакимоски д-р Јорде, Задругарството во република Македонија, Хелветика, Скопје, 1995.

6. Македонска Академија на науките и уметностите, Национална стратегија за економскиот развој на Република Македонија, Скопје, 1997 година.
7. Маркуарт др Рој, „Современи пристапи во менаџментот-Менаџмент во агробизнисот“ Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје 1994.
8. Мицески. д-р Трајче: „Некои аспекти на развојната стратегија на тутунското стопанство“ 18-ти Симпозиум за тутун, Охрид, 1997 год.
9. Мурарџалиев д-р Александар, нов приод кон предметот економика на аграрот“, „Астра Арт“ Скопје, 1999.
10. Статистички годишници на Република Македонија, Statistical Yearbooks of the Republic of Macedonia, ,
11. Стратегијата за развој на земјоделството, шумарството и водостопанството во Македонија, Република Македонија министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Скопје, јануари 1996 година.
12. Tobacco Briefing, "International Tobacco Growers Association", East Grinstead, West Sussex RH 18 5FA, England , August 1994.

DEVELOPMENT OF TOBACCO PRODUCTION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA IN COMPLIANCE WITH INTENTIONS OF THE EU

T. Miceski, Tobacco Institute-Prilep

ABSTRACT

Development of tobacco production in our country must be made in accordance with the contemporary world development in this field, and particularly with intentions of the European Union. It is a necessity because in the last 20 years, the dynamics of annual tobacco production in the world is more uniform than that in Macedonia, in terms both of the cultivated areas and annual yields. While productional trends in our country show big oscillations, the world tobacco production shows increased yield per unit area. Thus, the average yield per hectare for the last two decades (1982-2001) in the world was 1.492 kg/ha, compared to 1.170 kg/ha in our country.

Currently, the EU takes special measures for sustainable development of tobacco production, with particular concern on tobacco quality, environment protection and pollution control.

Key words: tobacco production, development, quality, environment, limitation of production, social/ economic/environmental effects.

Адреса на авторот:

д-р Трајко Мицески
Институт за тутун - Прилеп
Кичевски пат 66
e-mail: Miceski_T@hotmail.com